

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА, ФОЛЬКЛОРИСТИКИ
ТА ЕТНОЛОГІЇ ім.М.Т.РИЛЬСЬКОГО

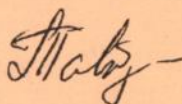
РОСУЛ Тетяна Іванівна

УДК 78.03(477)"19"

**МУЗИЧНЕ ЖИТТЯ ЗАКАРПАТТЯ
20-30-х років ХХ століття**

Спеціальність 17.00.03 - музичне мистецтво

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата мистецтвознавства

Київ - 2003

Ц 313 (24к) 6 - 699
48

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00762269 (W)

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у відділі музично-етнографічного Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України

Наукові керівники: доктор мистецтвознавства, академік НАН України

КОСТЮК Олександр Григорович

доктор мистецтвознавства, професор

ЗАГАЙКЕВИЧ Марія Петрівна,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського

НАН України, провідний науковий співробітник-консультант відділу музикознавства

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор

КИЯНОВСЬКА Любов Олександрівна,

Львівська державна музична академія ім.М.В.Лисенка, завідувач кафедри історії музики

кандидат мистецтвознавства

МАРТИНЕНКО Оксана Василівна,

Центральний державний історичний архів України м.Львів, старший науковий працівник

Провідна установа: Національна музична академія України ім.П.І.Чайковського
Міністерства культури і мистецтв України, м.Київ

Захист дисертації відбудеться "2" липеня 2003 року о 15⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.227.01 Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України за адресою: 01001, Київ - 1, вул.М.Грушевського, 4 (актовий зал, 4 поверх).

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України (01001, Київ - 1, вул.М.Грушевського, 4).

Автореферат розісланий "24" травня 2003 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Микитенко О.О.

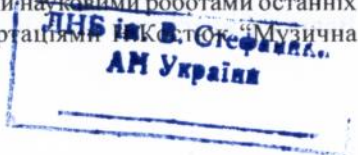
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Осмилення історії музики в усій її багатоплановості, цілісності, складності й протиріччях можливе лише за умови дослідження культурно-мистецького процесу у різних вимірах: історичному, географічному, національному, стилістичному, жанровому тощо. Серед нових підходів, які певною мірою забезпечують розв'язання даного завдання, є музичне краєзнавство. Опираючись на багатий джерельний матеріал, воно відтворює достовірну картину розвитку музичного життя певного регіону, заповнює інформаційні та культурні прогалини новими відкриттями, корегує уявлення про поступ вітчизняного мистецтва і, тим самим, сприяє глибшому пізнанню багатого спектру функціонування української музики. На сучасному історичному етапі назріла необхідність у детальному вивченні проблем музичної культури різних регіонів України, які утворюють цілісний національний соціокультурний простір.

Актуальність теми. У дослідженні історії української музики явний пріоритет надавався визначним культурним центрам - Києву, Харкову, Львову. Здобутки більш віддалених регіонів, особливо тих, що до середини ХХ століття перебували за територіальними межами Радянської України і входили до складу інших держав, замовчувались або вилучались з наукового обігу. Внаслідок цього сформувалось дещо викривлене уявлення про етнорегіональні культуротворчі процеси початку минулого століття в Україні. Особливо актуальною є потреба дослідження музичного життя Закарпаття, яке до цього часу залишається "білою плямою" у вітчизняному музикознавстві.

Вибір даного періоду - 20-30-ті роки ХХ століття зумовлений не тільки причинами суспільно-політичного характеру (під час перебування у складі Чехословацької Республіки), але й інтенсивністю процесу національно-культурного відродження в регіоні, піднесенням в усіх сферах громадсько-політичного і культурного життя. Демократичні зрушення і сприятлива політика чехословацького уряду визначили перспективи поступу різних галузей музичного процесу, зумовили організацію нових форм музикування, виникнення мережі різноманітних культурно-освітніх товариств тощо. Інтенсифікація музичного життя вказує на єдність культурно-мистецьких процесів Закарпаття й інших українських земель і дає змогу уточнити деталі загальнокультурної панорами українського мистецтва міжвоєнної пори.

Регіональне спрямування та хронологічні рамки дослідження пов'язують дисертацію з деякими іншими науковими роботами останніх років, зокрема, кандидатськими дисертаціями

культура західної України 20-30-х років ХХ століття: ідеї поступу і розвиток національних традицій”, П.Шиманського “Музичне життя Волині 20-30-х років ХХ століття”, Р.Дудик “Хорова культура Прикарпаття кінця ХІХ - першої третини ХХ століття”, О.Мартиненко “Музична діяльність української еміграції у міжвоєнній Чехословаччині (джерелознавчий аспект дослідження)”. Їх поява підкреслює актуальність поставлених завдань в національній музично-історіографічній науці.

Ступінь дослідженості проблеми.

При наявності значної кількості наукових розвідок, присвячених історії розвитку музичного мистецтва Західної України, жоден з дослідників не ставивив собі за мету висвітлити панораму культуротворчих процесів Закарпатського регіону. Так, у праці М.Загайкевич “Музичне життя Західної України другої половини ХІХ ст.” побіжно згадуються лише автори перших збірок народних пісень Закарпаття - М.Нодь та І.Талапкович, в “Огляді історії української церковної музики” Б.Кудрика - засновник хору “Гармонія” К.Матезонський. Майже відсутні відомості про музичних діячів Закарпатського регіону в енциклопедичних довідниках “Митці України”, “Союз композиторів України” та дослідженні Ю.Булки “Музична культура Західної України”.

Цінний фактологічний матеріал подано у наукових розвідках Ф.Шешка “Церковна музика на Підкарпатській Русі” та С.Наріжного “Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами”.

Певний внесок у дослідження музичного життя краю зробив музикознавець, фольклорист В.Гошовський, який започаткував публікацію статей, присвячених музичній культурі Закарпаття. Однак вони, переважно, обмежуються оглядом музично-фольклористичної праці окремих діячів краю (І.Югасевича, М.Нодя, І.Талапковича) і охоплюють період першої половини ХІХ ст. Подальший розвиток фольклористики регіону висвітлено ним у праці “Украинские песни Закарпатья”.

Величезне зацікавлення власною історією, пов'язане з отриманою можливістю опрацювання заборонених раніше архівних матеріалів, спонукало сучасних дослідників до вивчення історії Закарпаття (в тому числі й культури). Таким чином, у 90-х роках з'явився ряд публікацій, що торкаються даної проблематики. Зокрема, праця Л.Уральського знайомить читачів з біографіями професійних і самодіяльних композиторів Закарпаття другої половини ХХ ст. Оглядові музичного життя угорського населення області присвячена праця Т.Боніславського. Великим внеском в історіографію та театрознавство регіону є

дослідження драматурга, актора, режисера, організатора і першого директора державного Українського національного театру “Нова Сцена” Ю.А.Шерегія “Нарис історії українських театрів Закарпатської України до 1945 року”, в якому автор подає докладні відомості про театральне мистецтво на Закарпатті від найдавніших часів до кінця другої світової війни. В місцевій пресі друкуються дослідження культурного процесу краю науковців, зокрема, істориків.

У вищенаведених працях розглядалися лише окремі аспекти музичного життя Закарпаття. Дана робота як перша спроба відтворення цілісної картини музичної культури регіону в його різноманітних формах і засобах функціонування, має на меті висвітлити культуротворчі процеси з нових історичних позицій і, по можливості, заповнити існуючу прогалину в музикознавстві.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження органічно поєднується з проблематикою наукових розробок відділу музикознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України. Тема дисертації затверджена Вченою радою ІМФЕ ім.М.Рильського (протокол №3 від 25 січня 1999 р.)

Мета і завдання дослідження: на основі комплексного аналізу джерел висвітлити якомога повнішу картину музичного життя Закарпаття міжвоєнного двадцятиріччя і визначити місце регіонального мистецтва в загальнонаціональному культурному процесі. Означена мета вимагає виконання наступних завдань:

- виявити й опрацювати різноманітні архівні, історичні та музичні джерела і на їх основі розкрити специфіку музичного життя Закарпаття в історичному та українському загальнокультурному контексті;
- дослідити історичні передумови та шляхи становлення музичної культури регіону, здійснити її періодизацію;
- виявити осередки, де розгорталась музична діяльність, розкрити форми їх функціонування;
- визначити основних представників музичного процесу краю, подати інформацію про їх життя і творчість;
- проаналізувати концертно-виконавську діяльність та специфіку репертуару колективів і окремих виконавців;
- розкрити особливості музично-фольклористичної діяльності в регіоні;
- висвітлити концепцію музичної освіти;
- проаналізувати творчий доробок місцевих композиторів й значення їх творчості для подальшого розвитку музичного мистецтва Закарпаття;

- простежити різнобічні зв'язки між культурно-мистецькими товариствами й організаціями Закарпаття і Галичини, Наддніпрянської України, Росії, Чехословаччини, Угорщини.

Об'єктом дослідження є музично-концертне життя Закарпаття як культурно-мистецький феномен в історичному і соціокультурному контексті.

Різностороння діяльність культурно-освітніх товариств і музично-громадських діячів краю, тенденції розвитку хорового руху і концертного виконавства становлять **предмет дослідження**.

Матеріалом дослідження є архівні документи установ та окремих осіб, рецензії місцевих українських й іншомовних газет і журналів кінця XIX першої половини XX століття, рукописні праці, ноти, листування, фотоматеріали. Переважна більшість інформації вводиться в науковий обіг вперше. Оскільки значна частина тогочасної преси виражала інтереси певних політичних і національних організацій, газетні публікації, як правило, дифірамічні або відзначаються тенденційністю і суб'єктивністю оцінки. Через несприятливі історичні умови (війни, часта зміна політичних формацій і влади) багато праць і пам'яток, в тому числі й музичних, було знищено, що ускладнює дослідження даної проблеми. Тому з метою відтворення реального історичного процесу, окрім опублікованих джерел, використано спогади безпосередніх учасників тих подій: Федора Шимоновського (1904-2000), Михайла Ердевді (1911-2000), Єви Ердевді (1914-2001), Івана Мешка (1925 р.н.), Івана Фекети (1922 р.н.), Степана Арпи (1925-2001), Маргарити Немеш (1917 р.н.), Павла Чучки (1928 р.н.) та Ганни Божук (1920- 2003).

Методи дослідження. У дисертації використано методологічні принципи історизму, ретроспекції, джерелознавства й архівної документалістики, які передбачають вивчення музичної культури у тісному зв'язку з суспільно-історичними подіями та іншими мистецькими явищами і виявляють їх причинно-наслідковий характер. При розгляді музичної творчості використано метод комплексного аналізу.

Наукова новизна. Дисертація є першою спробою комплексного дослідження різних аспектів музичного життя Закарпаття 20-30-х років XX ст. У науковий обіг введено численні, раніше недоступні архівні матеріали, велику кількість нових імен, розкрито сторінки творчих біографій діячів музичної культури краю, віднайдено і проаналізовано досі невідомі музичні твори місцевих композиторів. Виявлено осередки культурного процесу, висвітлено специфіку концертно-виконавської, фольклористичної та освітньої діяльності в регіоні. Розкрито основні тенденції розвитку музичного життя Закарпаття зазначеного періоду та їх прояви в загальнонаціональній проекції.

Основні наукові результати відбиваються у таких положеннях дисертації:

1. 20-30-ті рр. ХХ століття в історії Закарпаття є періодом національно-культурного відродження, який виявився у всіх сферах життя краю.

2. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ століття (під час перебування у складі Чехословацької республіки), є невід'ємною частиною українського музично-історичного процесу, про що свідчать його яскраво-національні форми побутування.

3. Одним з найважливіших чинників музичної культури Закарпаття даного періоду було хорове музикування, що вказує на спадковість жанрових традицій регіону та вітчизняної музичної культури.

4. Вагомий внесок у розвиток місцевого музичного життя і національного відродження зробили вихідці з Галичини та Наддніпрянської України, які емігрували до Чехословаччини після поразки визвольних змагань.

5. Виявлений персоніфікований ряд місцевих культурних діячів підтверджує роль і значення великої когорти місцевої інтелігенції у розбудові музичного життя регіону.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю розробки культурологічного або музично-історичного навчального курсу для учбових закладів, читання серії окремих лекцій, формування оглядових розділів відповідних підручників, використання матеріалів у музейній та краєзнавчій роботі. Основні положення, зібрані й опрацьовані автором матеріали можуть бути використані для укладання біобібліографічних словників діячів національної музичної культури, а також як початкова базова інформація для подальших досліджень проблем розвитку української музичної культури. Джерельна та фактологічна база роботи знайшла відображення у підготовці до видання Української музичної енциклопедії. Віднайдені твори композиторів введені у репертуар місцевих хорових і театральних колективів.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації викладені автором у доповідях на IV Міжнародному конгресі українців (Одеса, 1999 р.), всеукраїнській науково-практичній конференції "Україна на межі тисячоліть: Етнос, нація, культура" (Київ, 2000 р.), IV всеукраїнській науково-теоретичній студентській конференції "Молоді музикознавці України" (Київ, 2002 р.), всеукраїнській науково-теоретичній конференції "Микола Лисенко та українська композиторська школа (до 160-річчя від дня народження)" (Київ, 2002 р.), обласній теоретичній конференції "Музична культура Закарпаття" (Ужгород, 2002

р.). Дисертація обговорена та рекомендована до захисту на засіданні відділу музикознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Т.Рильського НАН України.

Публікації. Результати дослідження опубліковані в одній монографії, трьох збірниках наукових праць, а також у матеріалах і тезах конференцій.

Структура дисертації. Робота складається із вступу, п'ятьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, двох додатків. Загальний обсяг дисертації - 218 сторінок (з них 161 сторінка основного тексту), бібліографічний список містить 222 позиції. У вигляді окремої частини подано два додатки обсягом 42 сторінки: біографічний покажчик діячів культури та нотні приклади.

Текст дисертації має ряд особливостей: наведені цитати з тогочасної періодики подано у перекладі на українську мову або відредаговано згідно з вимогами сучасних правописних норм, при цьому збережено авторський стиль викладу. Певні труднощі при викладі теми зумовлені тим, що, перебуваючи у складі різних держав, територія сучасної Закарпатської області носила різні назви: *Marchia Ruthenorum, Felső Magyarország, Eszakkéleti felvidek, Ruthénföld, Kárpátország, Kárpáthalja, Ruszinszko, Karpatenland, Karpatenrussland, Ruthenien, Karpatho-Ukraine, Ruska Krajna, Podkarpatsko, Rusinsko, Podkarpatská Rus, Karpatorusko, Karpatsky kraj, Podkarpatská zem, Podkarpatsky kraj, Podkarpatska Ukrajina, Руська Крайна, Подкарпатьє, Подкарпатская Русь, Земля Подкарпатская, Карпатороссія, Русская Земля, Подкарпатский край, Русский край, Підкарпаття, Закарпаття, Карпатська Україна, Закарпатська область*. Дотримуючись історичних фактів, дисертантка називає цей регіон відповідно до офіційних назв краю того періоду, але при цьому має на увазі одну й ту ж географічну територію, яка охоплює частину Середньодунайської низовини, підніжжя і південні схили Східних Карпат. Виходячи з цього, в дисертації вживаються також похідні прикметники, що вказують на етнографічну належність: підкарпатський, підкарпаторуський, карпаторуський, русинський, закарпатський тощо. Всі ці назви мають суто політичне походження і не дають підстав для виокремлення русинів як самостійної нації (як стверджують сучасні теоретики неорусинства).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У Вступі об'рунтовано вибір теми дисертації, її актуальність, визначено мету, предмет і задачі дослідження, розкрито наукову новизну

і практичне значення роботи, роз'яснюється методологія, проаналізовано рівень висвітлення досліджуваної проблеми в публікаціях, зроблено огляд використаних у праці джерел.

Перший розділ - “Історичні передумови та шляхи становлення культури Закарпаття” присвячений розгляді суспільно-історичних умов розвитку регіону, оскільки вони суттєво впливали на музичне життя. Тут подано короткий нарис історії Закарпаття від найдавніших часів до 1945 р. (час возз'єднання з Українською РСР) і виділено такі її періоди, як формування політичного об'єднання з центром в Ужгороді (IX-XV ст.), період розподілу земель між різними державами і панування Трансильванії, Угорщини, Австрії (XVI - перша половина XIX ст.), Австро-Угорська монархія (друга половина XIX - початок XX ст.), Чехословаччина (1919-1939 рр.), період Другої світової війни (1939-1945рр.). Культурна еволюція регіону на різних історичних етапах була неоднаковою. Багатотисячолітній період бездержавного існування, часта зміна політичних формацій і денационалізаторська політика урядів призвели до тривалого “застійного” існування. Потужним імпульсом духовно-інтелектуального й мистецького розвитку регіону стала ідея національного самоствердження, яку в Закарпатті в середині XIX століття пропагували “будителі” на чолі з О.Духновичем. Їх діяльність була породжена загальною хвилею культурного піднесення, що охопила Галичину, Наддніпрянщину та країни Західної Європи. У розділі наголошується на ролі церкви - єдиного на той час освітньо-культурного осередку - в організації різноманітних форм громадського життя і налагодженні контактів з іншими державами. Виділено непересічну подію музичної культури краю - заснування емігрантом К.Матезонським першого на Закарпатті хорового колективу - хору богословів “Гармонія”, що діяв при Ужгородському греко-католицькому кафедральному храмі.

Цілком закономірно, що в умовах поліетнічного складу населення регіону культурно-мистецький рух був неоднорідним. Він ускладнювався протистоянням багатьох політичних партій, у ньому були напрямки, що віддзеркалювали інтереси та ідеологію різних суспільних груп. Це виявилось у протистоянні між прихильниками трьох течій: москвофільської, українофільської та русинофільської. Мовна боротьба залишалась актуальною аж до середини XX століття. Вона визначала не тільки формування громадсько-політичних рухів, але впливала і на культурне життя краю.

20-30-ті роки XX ст. (час перебування Закарпаття у складі Чехословацької Республіки) оцінюється як період національно-культурного відродження краю. Наводяться докази наявності

національного підйому, констатуються його численні вияви у різних сферах життя: політичній, громадській, релігійній, мистецькій, освітній тощо. Окреслюється коло громадсько-культурних організацій і об'єднань, які формували культуротворчий процес регіону, подається інформація про сфери діяльності, структуру і склад правління. З їх числа виділено два провідні товариства - "Просвіту" і "Общество им.А.Духновича". У розділі розкриваються також історичні передумови зосередження в регіоні великої кількості української та російської еміграції і виявляється її значний вплив на розвиток культури Закарпаття.

Основний зміст Розділу 2 - **"Концертно-театральне життя Закарпаття міжвоєнного двадцятиріччя"** складає хроніка концертного процесу регіону в зазначений період. Виділено осередки функціонування музично-виконавської діяльності та її різноманітні форми: хорові концерти, сольні й ансамблеві виступи вокалістів та інструменталістів, музично-театральні постановки. У розділі наголошується на особливій ролі хорового мистецтва у розвитку музичної культури Закарпаття, що було зумовлене багатьма чинниками: доступністю для різних верств населення, актуальністю в період національних змагань, поєднанню традицій духовної музики і пісенного побуту та ін.

Найстаршим хоровим колективом регіону була "Гармонія", яка понад 100 років збагачувала високомистецьким співом церковні відправи. Хор заклав фундамент музичної освіти й виконавства в Закарпатті та став одним з основних осередків музичного життя. Однак режим культового закладу не міг задовільнити назрілих вимог світського музикування.

Значний вплив на музичне життя регіону мав приїзд на Закарпаття у 1920 р. частини Української Республіканської Капели. Активна музично-виконавська й організаторська діяльність її членів, які утворили музично-драматичне товариство "Кобзар", стала одним із найважливіших чинників розвитку музичної культури регіону. Рецензії місцевої та чеської періодики засвідчують високий художній рівень колективу і значний резонанс його виступів у різних колах інтелігенції. Завдяки цьому колективу відчутно зростає питома вага професіоналізації в загальному музичному контексті.

Успішна діяльність "Кобзаря" стала рушійною силою в організації Руського Національного хору в Ужгороді, а згодом - широкої мережі аналогічних колективів у інших населених пунктах краю. Перший з'їзд народних хорів, який відбувся у 1926 р. засвідчив, що хорове музикування мало характер масового явища.

Далі аналізується хорова діяльність товариств "Просвіта" і "Общества им.А.Духновича", а також їх численних філій. Наводиться

статистика, досліджуються шляхи становлення хорів, їх репертуар і рівень виконавської майстерності. Товариство “Просвіта” пропагувало досягнення українського мистецтва і сприяло формуванню української національної ідеї в Закарпатті. “Общество им.А.Духновича” поширювало російську культуру і відверто протистояло українізації мистецтва. Хоча відповідний вклад у піднесення загальної музичної культури воно, безперечно, вносило і тому розгляд його діяльності заслуговує на увагу. Тут же розглядається діяльність й інших товариств і колективів, що мали порівняно менший масштаб та резонанс.

У другому розділі досліджено основні організаційні заходи, спрямовані на поширення хорової культури: шевченківські свята, академії на честь громадсько-культурних діячів краю, з'їзди, конкурси та ін. Виявлені напрямки виконавської діяльності, тематика концертів, їх репертуар вказують на спільність мистецьких процесів регіону із загальноукраїнськими культуротворчими реаліями.

З часом аматорські форми музикування почали набирати більш організованих форм. Було підготовлено ґрунт для створення професійної організації - Крайового хору вчителів, яка стала основним репрезентантом хорового виконавства регіону.

Розвиток інструментальних форм концертування не мав такого поширення на Закарпатті як хоріві. Разом з тим, пожвавлення культурного життя регіону між двома світовими війнами згуртувало музичні сили Ужгорода для створення Філармонійного товариства, що складалось із хору й оркестру. Хоча філармонія базувалась, переважно, на аматорських силах, вона виконувала функції професійної організації: здійснення концертної діяльності, популяризація класичної музики, навчання обдарованої молоді.

Важливу роль у демократизації музичного мистецтва і поширенні інструментальної культури відіграли також військові оркестри, товариство “Hudebni Sdrufeni”, просвітянські колективи й оркестри “Общества им.А.Духновича”.

Загальнокультурну палітру Закарпаття збагачувало й камерне інструментальне і вокальне музикування. Дисертантка підкреслює, що вагомим внеском у цю сферу стала праця еміграції. Під час перебування в Підкарпатській Русі емігранти брали активну участь у культурному житті краю як виконавці, керівники музичних колективів, організатори концертів, викладачі музичних шкіл. У розділі наводяться дані біографічного і творчого змісту відомих у регіоні співаків А.Остапчук, І.Синенької-Іваницької, піаністів С.Дністрянської, К.Воски, Ж.Лендела, скрипальки В.Ромішовської та ін. Праця еміграції заклала фундамент

місцевого професійного виконавства, яке найповніше реалізувалось у діяльності піаніста Д.Задора. Тут послідовно розглядається й коментується репертуар і рівень майстерності виконавця, визначається його роль у формуванні естетичних смаків населення і популяризації фортепіанної музики ХХ століття.

Концертне життя Підкарпатської Русі живилось не тільки місцевими музичними силами. Значною мірою його поживлявали виступи закордонних гастролерів. Найактивніше виявлялись мистецькі зв'язки між Чехословаччиною і Закарпаттям, що було зумовлено політичним статусом краю. Музичні контакти між чехами й українцями встановлювались різними шляхами: через наукову, виконавську та педагогічну діяльність. Однією з форм музичного спілкування були гастрольні поїздки окремих виконавців або колективів, фаховий рівень яких був традиційно високим. В урочистостях і концертах активну участь брали також музиканти з України, які приїжджали сюди на гастролі (серед них М.Сокіл, М.Гребінецька, Т.Бесараб). Ужгородську сцену не оминали також солісти провідних європейських театрів, які емігрували з Росії: К.Запорожець, О.Богданович, В.Касторський, В.Левицький, К.Воронець та ін. Сенсацією концертного життя регіону означеного періоду стали виступи Б.Бартока і хору Донських козаків під керуванням С.Жарова. Виступи всесвітньовідомих артистів і виконавських колективів у містах регіону сприяли пропаганді музичного мистецтва і піднесенню культурно-освітнього рівня спільноти.

Окремий аспект тематики другого розділу складає дослідження театрального мистецтва регіону. Подається огляд аматорських театральних труп, простежується історія першої на Закарпатті професійної театральної організації - "Руського театру Товариства "Просвіта" в Ужгороді, заснованого 1920 р. Тут докладно вивчаються різноманітні форми музичної діяльності колективу: постановки опер, оперет, музично-драматичних вистав, тематичні концерти та ін. Простежуються матеріальні умови існування трупи, рівень театрального оркестру. Найбільш плідними етапами діяльності театру стали сезони під керуванням корифея української театральної справи М.Садовського (1921-1923 рр.) та режисера і актора, вихованця МХАТУ О.Загарова (1923-1925 рр.).

З перших днів свого існування Руський театр Товариства "Просвіта" набув музично-драматичного профілю. Він орієнтувався на класичну українську драматургію (М.Старицького, І.Котляревського, І.Карпенка-Карого). Разом з тим, ставилися п'єси і зарубіжних авторів: А.Чехова, М.Островського, Ж.-Б. Мольєра, К.Гольдоні, Д.-К.-Джерома, Г.Ібсена,

Р.Роллана, Б.Шоу, К.Чапека та ін. Вагому частину репертуару склали опери, оперети, водевілі та музичні комедії. Великим успіхом у глядачів користувалися “Наталка Полтавка” І.Котляревського в редакції М.Лисенка, “Запорожець за Дунаєм” С.Гулака-Артемовського, “Катерина” М.Аркаса, “Різдвяна ніч” і “Ноктюрн” М.Лисенка, “Продана наречена” Б.Сметани та ін. Однак створенню повноцінних музичних вистав постійно заважали важкі матеріальні умови і брак відповідного оркестру.

Далі аналізується діяльність “Руського театру ім.М.К.Садовського” і “Нової Сцени”, які стали правонаступниками просвітянського театру після його закриття. Постійні фінансові труднощі і напівофіційне становище цих труп не дозволяли їм піднятися вище провінційного рівня. У розділі досліджуються також театральні аспекти діяльності “Общества ім.А.Духновича”, філій “Просвіти”, музично-драматичного товариства “Боян” і багатьох інших аматорських драмгуртків.

Театр на Закарпатті створив благодатний ґрунт для виникнення музичних творів, мав велике значення для утвердження національної ідеї, зіграв прогресивну роль у справі продовження національних традицій музично-драматичного мистецтва. Він пропагував живу народну мову й народне мистецтво серед демократичної аудиторії. Велике поширення музики в практиці театру благотворно впливало на все музичне життя Закарпаття.

Розділ 3 - “Музична освіта”. Загальна демократизація музичного життя і широкий аматорський рух висунули потребу в кваліфікованих кадрах і зумовили зрушення в галузі музичної освіти. У другій половині ХІХ - першій половині ХХ століття початкові знання в галузі музики можна було отримати в Ужгородському греко-католицькому лицейі і півночительській семінарії, вихованці яких вивчали такі дисципліни, як “Церковний спів”, “Спів”, “Музика”. З найбільш обдарованими семінаристами проводились додаткові заняття з диригування, гри на клавирі, органі, струнно-смичкових інструментах. У навчальних закладах діяли хори й оркестри, які часто виступали на шкільних урочистостях, а також успішно гастролювали за межами краю. З часом уряд звернув увагу на загальну музичну освіту населення краю. У 30-х рр. ХХ ст. до навчальних планів горожанських і народних шкіл було введено уроки співу як обов'язковий предмет. Їх метою було виявлення і виховання музичних здібностей дітей, розвиток естетичного і патріотичного почуттів, підготовка учнів до співу в церкві, виховання любові до музики тощо. На допомогу вчителям музики в періодичній пресі систематично друкувалися методичні поради щодо проведення занять, організації колективів, підбору репертуару та ін. У 1937 р. в м.Севлюш було

опубліковано підручник “Орішок теорії музики” (упорядник М.Беловарій), покликаний допомогти широкому загалу оволодіти початковими знаннями предмету.

У 20-х рр. XX ст. було створено передумови для організації в регіоні спеціалізованих музичних шкіл. Першим навчальним закладом такого типу стала музична школа при товаристві “Філармонія”, заснована 1922 р. в Ужгороді. Тут навчали грі на фортепіано, струнно-смичкових і духових інструментах. Контингент школи дозволяв створити учнівський симфонічний оркестр, який часто виступав на міських урочистостях. Згодом на мистецьку арену регіону вийшла плеяда музикантів (серед них Н.Плотені, К.Воска, Я.Гергелі, І.Ладані), яка досягла помітних успіхів у справі виховання майбутніх професійних музикантів. Крім того, велику роль у розвитку творчого потенціалу молоді відіграли Ужгородська скрипкова школа Е.Гусара та приватні мистецькі навчальні заклади Ж.Лендела, В.Ромішовської, С.Дністрянської. Активний розвиток хорового виконавства зумовив поширення системи хорової освіти у вигляді усіляких курсів.

В означений період важливим чинником організації мистецької освіти Закарпаття стала еміграція, яка не тільки активно співпрацювала з товариствами, включалась у процес розвитку усіх сфер музичного життя, а й заклала фундамент професійної виконавської школи.

Розділ 4 - “Музична фольклористика”. Період міжвоєнного двадцятиліття у вивченні народної творчості закарпатських українців був етапом активного збирання і публікування народознавчого матеріалу. Видання музично-фольклорних матеріалів стало дуже актуальним в час національно-культурного відродження, тому до справи фіксування народнопісенних зразків прилучилось багато аматорів. Специфічні політичні обставини, відсутність наукових центрів а також те, що записування мелодій вимагало спеціальної підготовки, сприяли поширенню дилетантизму у фольклористиці. Музичний фольклор публікувався, переважно, на сторінках періодичних видань. Орієнтація часописів на широкого читача перешкоджала упорядникам застосовувати наукові принципи записування і друкування фольклору. Автори часто не проводили чіткого розмежування між оригінальними народними піснями і творами літературного походження. Друкування музичних зразків явно відставало від словесних. Зміцненню методологічних і наукових засад фольклористики регіону сприяла діяльність визначних вчених: Б.Бартока, В.Гнатюка, Я.Головацького та ін. Найбільший внесок у справу дослідження музичного фольклору Закарпаття 20-30-х рр. XX ст. зробив академік Ф.Колесса. Опубліковані ним наукові праці і збірки народних пісень стали першим академічним виданням народнопісенної творчості

Закарпаття. Поступово думка про важливість фольклористичної роботи набувала все більшої ваги. Велика заслуга в цьому належить товариству “Просвіта”, яке організувало крайовий музей, музично-етнографічний кабінет і споряджало експедиції для збору українських народних пісень різних районів краю. Усе це стимулювало розвиток науки про народну музичну творчість. Музично-етнографічний кабінет став першою спробою наукового розв’язання проблеми записів народно-пісенних зразків. Фольклористи почали звертати увагу на точність запису, науковий метод його фіксування, добір записуваних матеріалів. У четвертому розділі аналізується фольклористична діяльність М.Рощахівського, І.Панькевича, П.Світлика, Д.Задора, Ю.Костюка, П.Милославського.

Географічне розташування регіону і поліетнічний склад населення спричинили вияв наукового інтересу чеських і угорських фольклористів до народної творчості Закарпаття. Серед них: А.Кожмінова, Я.Гусек, К.Пліцка, Р.Пріккел. Їх дослідження були зосереджені, в основному, на питаннях взаємовпливів і асиміляції наспівів.

Розділ 5 - “Творчість місцевих композиторів”. Бурхливий розквіт музично-концертного життя та пожвавлення культурно-освітньої роботи на Закарпатті у зазначений період сприяли розвиткові композиторської творчості. Пріоритети праці композиторів визначались, передусім, виконавською базою. Численні професійні й аматорські хорові колективи й оркестри потребували розширення свого репертуару, тому практично всі їх керівники створювали музичні композиції. Зазначається складність і фрагментарний характер аналітичної роботи в умовах лише часткового збереження композиторських рукописів. Оскільки протягом довгого часу єдиним видом професійного музикування в регіоні був церковний спів, композиторська творчість найповніше виявилась у жанрі духовної хорової музики. На тлі тогочасної творчої діяльності найпомітнішою статтю є диригент, композитор, священик І.Бокшай - автор 10 Святих Літургій, духовних піснеспівів, обробок народних пісень, дитячої оперети і фортепіанних мініатюр. У розділі аналізується Божественна Літургія св.Іоанна Золотоустого G-dur для чоловічого хору, чотири “В’язанки народних пісень” та інші хорові мініатюри І.Бокшая. Ці твори ілюструють гарне володіння технікою хорового голосоведення, вони вирізняються художньо-образною цілісністю і стрункістю композиції. Духовна музика була сферою творчих пошуків композитора, мистецькою лабораторією, яка давала змогу знайти нові гармонійні і темброві барви. Його церковні твори позначені романтичною емоційністю, наспівністю, інтонаційною природністю, що забезпечило їм довге концертне життя. Жанрові різновиди і стилістика творів І.Бокшая вказують на спільність із

художніми орієнтирами композиторів перемиської школи, зокрема, М.Вербицького. Разом з тим, послуговуючись власним багатим мистецьким досвідом, композитор здійснював спроби адаптації церковних наспівів у романтичній гармонічній сфері (оновлення поспівок шляхом перегармонізації, яка створює враження зміни тематизму).

Спадщина інших композиторів того часу (П.Милославського, О.Кізими, М.Рощахівського, Д.Задора (перший період творчості), М.Гоєра) охоплює, в основному, хоровий жанр. В опрацюванні народних пісень М.Рощахівський і Д.Задор намагались досягнути свободи розгортання музичного образу, зберігаючи при цьому оригінальну народну першооснову. Про це свідчить нерегламентована ритміка, перемінність ладових центрів, варіантна структура. П.Милославський, О.Кізіма, М.Гоєр створювали, переважно хорові розкладки з принципами народного багатоголосся, не виходячи при цьому за межі доступності викладу і сприйняття твору. Їх музична мова позначена певною однотипністю, внаслідок чого нейтралізується творча індивідуальність композитора.

Широке поле діяльності перед композиторами відкрив театр. Через брак належної культурно-освітньої підготовки слухацької аудиторії і професійного виконавства місцеві композитори створювали оперети і водевілі. У розділі аналізується оперета “Флірт і кохання” Є.Шерегія, лібретто Ю.А.Шерегія - як зразок першого твору цього жанру на місцеву тематику. За своїм музично-драматургічним принципом оперета Є.Шерегія (як і аналогічні твори Я.Барнича, М.Аркаса-сина та ін.) багато в чому нагадує віденську оперету, перенесену на місцевий ґрунт. Сучасний характер дії виявляється через широке застосування композитором побутуючих у той час танцювальних жанрів, зокрема, танго і вальсу. Твір складається з сольних номерів, ансамблів і хорів, які органічно зливаються із сюжетом і емоційно забарвлюють вузлові моменти драми. Попри певну мелодичну і фактурно-гармонічну обмеженість, твір приваблював слухачів наспівністю музики і дохідливістю змісту.

Твори місцевих композиторів перебувають у стилістиці музичної творчості XIX століття. За силою натхнення і технічною вправністю вони, очевидно, поступаються творам корифеїв музичного мистецтва. Але в умовах відсутності на той час професійної композиторської школи у Закарпатті досвід цих митців мав позитивне значення для наступних поколінь, стимулюючи їхні пошуки. Створена ними музична література стала основним фоном, на якому зростало і розвивалось виконавське мистецтво краю.

ВИСНОВКИ

Розвиток музичної культури на Закарпатті проходив дещо повільніше, ніж в сусідніх землях України, Угорщини, Чехословаччини і був зумовлений суспільними і політичними причинами. Аналіз джерельних матеріалів переконує в тому, що головним чинником розвитку музичного життя регіону стало зростання національної самосвідомості, яке відбувалось під впливом культуротворчих процесів, що проходили в Галичині, Наддніпрянській Україні, країнах Європи. Національна ідея не тільки зберегла для краю його власну культуру в умовах денационалізаторської політики, але і підняла її на вищий щабель. Таким чином, взявши за критерій зміну ціннісних орієнтацій, в історії культури Закарпаття XIX - першої половини XX століття можна виділити такі періоди: “будительський” (XIX - початок XX ст.), “просвітницький” (20-30-ті рр. XX ст.), “визвольний” (40-ві рр. XX ст.).

У 20-30-ті рр. XX століття Закарпаття стало одним із осередків бурхливих культурно-мистецьких подій, що в оригінальний спосіб віддзеркалюють загальноукраїнські тенденції і водночас дозволяють простежити специфічні регіональні особливості. Нові тенденції розвитку музичної культури виявились у зміні характеру музичного побуту, народженні різноманітних форм мистецького спілкування. Музика стала складовою усіх сфер суспільного буття: релігійної, громадсько-політичної, навчальної тощо. Інтенсивність музичного життя виявилась у музично-виконавському, освітньому, фольклористичному і композиторському напрямках. У Закарпатті відбувається активний процес формування музичних і культурно-освітніх товариств, які розповсюджували досягнення української і світової музичної класики, сприяли формуванню музичних зв'язків з іншими регіонами. Завдяки своїй демократичності і доступності особливу роль у музичній культурі регіону відіграв хоровий спів. Концертне життя базувалось переважно на любительському музикуванні. Створення Філармонії, Руського Національного хору, Крайового хору вчителів, Руського театру Товариства “Просвіта”, мережі музичних шкіл, Музично-етнографічного кабінету і поява лідерів серед композиторів і виконавців стимулювали процес професіоналізації регіонального музичного середовища. Значною мірою до розбудови музичної інфраструктури Закарпаття прилучились вихідці з Галичини і Наддніпрянської України, а також емігранти з Росії й інших держав, які потрапили сюди після поразки національно-визвольних змагань початку XX ст. Вони внесли в місцеве мистецтво елементи професіоналізму і сприяли розвиткові зовнішніх міжкультурних зв'язків.

Музична культура краю розвивалася в складних умовах формування громадянського суспільства. Вона знаходилась під впливом різних політичних течій (москвофільство, мадяронство, ізоляційне русинство), що певною мірою гальмувало реалізацію її потенційних можливостей. Та, незважаючи на реакційність цих угруповань, інтенсивна праця місцевої інтелігенції принесла позитивні результати у галузі культури. Шлях до усвідомлення своєї української етнічної належності пролягав через звернення до тих сфер, які найяскравіше виявляють національний характер – історії, фольклору, мови, літератури тощо.

Незважаючи на те, що український народ був штучно розділений політичними кордонами, процес розвитку музичного мистецтва на всіх землях був єдиним. Спадкоємний зв'язок культуротворчих процесів Закарпаття з Україною виявляється у таких реаліях, як:

- тісний зв'язок культурно-громадського життя з процесами національного відродження;

- яскраво-національні форми концертного життя: найважливішим чинником культурного розвитку є хорове музикування; виникнення музично-драматичного театру з українською мовою, народно-побутовою тематикою і демократичним змістом; інтенсивне культивування жанрів побутової музики;

- праця композиторів у сфері духовної музики і обробки народних мелодій - пра-жанрів української професійної музики. Прямий вплив фольклорних традицій на всі жанри композиторської творчості. Естетичні орієнтації композиторів на здобутки перемиської школи і М.Лисенка, М.Леонтовича, К.Стеценка.

Діяльність професійних музикантів, музичних установ і організацій, урізноманітнення форм музикування періоду міжвоєнного двадцятиліття сприяли досягненню значного прогресу в музичному житті Закарпаття, що об'рунтовує думку істориків, які називають цей період “музичним ренесансом краю”.

Дана робота є однією з перших спроб реконструкції параметрів музичного життя Закарпатського регіону. Вона дає можливість більш об'єктивно й цілісно відтворити процеси розвитку української музичної культури 20-30-х років ХХ століття і відкриває перспективи для подальших досліджень.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Росул Т. Музичне життя Закарпаття 20-30-х років ХХ століття. – Ужгород: ПоліПринт, 2002. – 208 с.

2. Розвиток музичної освіти на Закарпатті у 20-30-ті роки XX століття //Наукові записки ТДПУ ім.В.Гнатюка. – Серія: Мистецтвознавство. – Вип.1 (8). – Тернопіль, 2002. – С.55-59.

3. Іван Бокшай і музична культура Закарпаття кінця XIX – першої половини XX століття //Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство. – Вип. IV. – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – С.19-26.

4. Музичне життя Закарпаття XIX – першої половини XX століття в контексті розвитку української музичної культури //Київське музикознавство. – Вип.10. – Київ, 2003. – С.195-202.

5. Становлення професійного музичного мистецтва Закарпаття як етнорегіональної ланки культури України //IV Міжнародний Конгрес українців, Одеса 26-29 серпня 1999р. – Одеса – Київ: Видавництво Асоціації етнологів, 2001. – Мистецтвознавство. Книга 2. – С. 414-424.

АНОТАЦІЯ

Росул Т.І. Музичне життя Закарпаття 20-30-х рр. XX століття. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 - музичне мистецтво. - Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Рильського Національної Академії Наук України, Київ, 2003.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню музичного життя Закарпаття міжвоєнного двадцятиліття в контексті загальнонаціональних культуротворчих процесів. У роботі висвітлена специфіка концертно-театрального життя, музично-освітнього процесу, фольклористики регіону, а також проаналізовано доробок місцевих композиторів. Виявлено осередки, де розгорталась музична діяльність, розкрито форми їх функціонування. Встановлено персоналії музично-громадських діячів і виконавців, віднайдено досі невідомі композиторські твори. Відзначено великий вплив вихідців з Галичини, Наддніпрянської України та емігрантів з Росії на розвиток музичного життя регіону. Простежуються різномічні культурно-мистецькі зв'язки в Україні та за її межами. Підкреслено спрямованість музичної діяльності на розвиток української національної культури і, водночас, розкрито функціонування мистецьких осередків національних меншин регіону. Встановлюються чинники професіоналізації регіонального музичного життя та прослідковується взаємозв'язок ренесансних тенденцій в мистецтві з національним піднесенням.

Ключові слова: музичне життя, культурно-просвітницька діяльність, аматорство, еміграція, хоровий рух, духовна музика, хорова обробка.

АННОТАЦИЯ

Росул Т.И. Музыкальная жизнь Закарпаття 20-30-х годов XX столетия. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03. - Музыкальное искусство. - Институт искусствоведения, фольклористики и этнологии им.М.Т.Рыльского НАН Украины. - Киев, 2003.

Диссертация посвящена комплексному изучению музыкальной жизни Закарпаття междувоенного двадцатилетия в контексте общенациональных культуротворческих процессов. В работе рассмотрена специфика концертно-театральной жизни, музыкально-образовательного процесса, фольклористики региона, а также проанализированы произведения местных композиторов. Обнаружены центры развития музыкальной деятельности, раскрыты формы их функционирования. Установлены персоналии музыкально-общественных деятелей и исполнителей, найдены неизвестные ранее музыкальные произведения. Отмечено большое влияние выходцев с Галичины, Надднепрянской Украины и эмигрантов с России на развитие музыкальной жизни региона. Рассматриваются всесторонние культурно-музыкальные связи в Украине и за ее пределами. Подчеркнута направленность музыкальной деятельности на развитие украинской национальной культуры и, вместе с тем, раскрыто функционирование культурных центров национальных меньшинств региона. Устанавливается степень профессионализации региональной музыкальной среды и прослеживается взаимосвязь ренессансных тенденций в искусстве с национальным подъемом.

Ключевые слова: музыкальная жизнь, культурно-просветительская деятельность, аматорство, эмиграция, хоровое движение, духовная музыка, хоровая обработка.

ANNOTATION

Rosul T.I. Transcarpathian musical life in the 20-30th of the XX century. - Manuscript.

Thesis for the candidate's musical art degree by speciality 17.00.03 - Musical art. - M.Rylsky Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 2003.

The Thesis is based on the huge archives and the regional materials and it is introducing the process of creation and development of Transcarpathian musical life of the mentioned period in the context of general national cultural and creative processes. This thesis discloses the characteristic of the concert-theatrical, educational, folklore and composer's directions.

Increasing of the national consciousness, which was happened under influence of the cultural creative processes in Galychyna, Naddnypryanshchyna and Western Europe were a chief factor of the development of the musical culture of Transcarpathia in the 20-30th years of the XX century. Rising and intensifying the development of the musical life of Transcarpathia, it was a bright manifestation of the national self-preservation in the conditions of a colonial oppression. Music was grown as a share of all spheres of a social existence: religious, public, political and educational. An activ process of the formation of the musical and cultural-instructive societis has been developed in Transcarpathia. They propagandized the best achievements of the Ukrainian and world's musical heritage and they recessed the musical contacts with other regions. There are: "Prosvita", "A.Duhnovych Society", "Kobzar", "Philharmonia", "Boyan", "Sokil", Czech associations "Hudebni Sdruzeni", "Matica Slovenska", "B.Smetana Society", Hungary fellow-ship "MOZAIK" and many others. All these societies, organizations, institutions took an active part not only in the cultural and educational development but also in a social and public work among the native population. They formed into the national-culture centers, where different forms of the secular music art were being created and professional music specialists were being educated.

Especially, important role in the cultural creative process were played by the numerous choral societies, which were caused by their democratic and accessing chorus music for the general people. Numerous courses of conductors and chorus competitions laid the basis of the professionalization of the performing art and educational spheres. The chorus was the most active fact of the national tradition selfkeeping.

The opening of the Uzhgorod "Prosvita" Rusky theatre" in 1920 became a prominent event in the cultural life of the region. The theatre's rich repertoire (dramas, comedias, operas and operettas) opened new artistic horizons of the region and became a real school of the national education and development of artistic tastes of the general public. Its aim was raising up the people's national consciousness.

The creation and activity of the societies and organizations, we made mention of, were possible with the heep of the activities of the progressive part of local teachers and priests, who were known as public figures, conductors, composers and actors.

Considerable influence in the development of music culture of Transcarpathia made emigrants from Galychyna, Naddnypryanshchyna and Russia. They got here after the defeating of the national-liberation contests. Among them were remarkable music-performers, teachers and composers,

such as: P.Myloslavsky, O.Prychodko, M.Roshchahivsky, S.Dnistryanska, A.Ostapchuk, I.Synen'ka-Ivanytzka, V.Romyshovska, the part of the Ukrainian Republican Choir, which was leadered by O.Koshitz and others. They brought there their knowledge and experience.

The high level of the musical life demanded the professional training of doers, who were studied at the musical schools, public organizations and courses.

The stormy blossoming of the musical-concert life of the mentioned period helped to develop the composer's creative work in Transcarpathia. The performing basis was determined by the aim of the composers work. The sacred music and choir treatments of folk songs, but later - music for theatrical performance were are genre predominate by composers. The Liturgia, "Wreath of the Folk Songs" and other choral works by I.Bokshai, original choral compositions by M.Roshchahivsky, treatments of folk songs by P.Myloslavsky and O.Kizyma, operetta "Tango for You" by E.Sheregy has become the object of analysis. While analysing the creative values as well as drawbacks of each composer, the author included their activities into a general process of the development of the Ukrainian music. Going on the best traditions of the "Peremyshl school", M.Lysenko, M.Leontovych, K.Stetzenko, O.Koshitz, local composers created the basis for development of the regional Transcarpathian composer school in future, which was realized in the creation by D.Zador and I.Marton. Great number of composers' works are lost or they need futher searches.

In spite of artificial borders, which are divided the Ukrainian people, the process of the development of the musical art was unique. This is disclosed in the bright national forms of the concert life, composers' genre domination, in the connection of the cultural existence with the national revival processes.

The activities of the professional musicians and musical organizations, variety forms of the performance between the wars in Transcarpathia are contributed to attainment of the considerably progress of the musical life. It is characterizing the mentioned period as the "musical renaissance of the region".

The thesis is one of the first attempts of the reconstruction aspects of the musical life in Transcarpathia. The research gives a possibility to reproduce the processes of the development of the Ukrainian musical culture in the 20-30th years of the XX century more objective and it intacts and reveals the perspectives for the future researches.

The key words: musical life, cultural and instructive activity, amateur science, emigration, choral movement, sacred music, choir treatment.

Підписано до друку 19.05.03.
Формат 60x90/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Запов. № 363.
Тираж 100 прим.

Підприємство "ЛІРА"
88000, м. Ужгород, вул. Л.Толстого, 12, к.115.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ЗТ № 8 від 4 грудня 2000 року.

483 945

АВ 55.663
Мист

Мист

